

Türkmen halk yrymlary -1

Category: Halk döredijiligi we rowaýatlar, Kitapcy

написано kitapcy | 22 январа, 2025

Türkmen halk yrymlary -1

TAGAM, ÇÖREK, BEREKET,
RYSGAL-DÖWLET BILEN BAGLY YRYMLAR

Çöregi bir eliň bilen döwseň, döwletiň gaýdar, iki ýerinden (dürli-dürli ýerinden) döwseň, rysgalyň gaýdar. Çöregi ikä böl-mek bilen iki döwlen ýerini birleşdirmeli.

* * *

Ýerden çörek tapsaň, alyp üç gezek maň-laýyňa degrip, bi-rinji gezek ýere taşlan adamynyň günäsini geçmegi Beýik Taňrydan dilemeli. Ikinji gezek ony görüp, ýerden götermedik adamynyň günäsini geçmegi dilemeli, üçünji gezek öz günäni geçmegi Beýik Taňrydan diläp, çagalaryňa rysgal-döwlet, bereket, jan saglyk dilemeli.

* * *

Çöregi arka ýüzüne goýmaly däl, çörege sarpa goýma-dy-gyň bolar, rysgalyň gaýdar-myş.

* * *

Çöregi bir eliň bilen döwseň, döwletiň gaýdarmyş.

* * *

Nahar bişirmäge, hamyr ýugurmaga baş-lanyňda «Iýlen-içilen Hudaý ýoluna sadaka bolsun!» diýip, duz atmaly.

* * *

Nahar iýip otyrkaň, eliňi ýere diräp otur-maly däl. Alla-ta-ga-lany sylamadygyň bolar.

* * *

Öňüňe äberilen nahary wagtynda iýmän saklasaň, nahar tit-rär-miş we rysgal göte-rilermiş.

* * *

Agşamara pul sanamaly däl, rysgalyň gaýdarmyş.

* * *

Myhmana tagamy üç gezekden artyk hödür etmeli däl. Bi-rinji gezek – Hudaýyň haky üçin, ikinji gezek – myhmanyň haky üçin, üçünji gezek – özüň (öý eýesi) üçin hödür etmeli.

* * *

Esgerlige giden ýigide bir çörejigi (kökejik) dişledip, asyp goýýarlar. Şol çöre-jik: «Eýäm sag-aman gelsin» diýip, dileg edip durarmyş. Esgerlikden sag-aman gelen-de, şol çörejikden bir bölejigini özüne iýdirmeli.

* * *

«Hamyrmaýany hergiz rysgaly aýra öýe başybütün berip goýbermeli däl. Ujundan biraz bölüp berip goýbermeli, rys-galyň gidýär» diýen düşünjä eýerilipdir. Eltiňe, gelniňe, rysgy bir adamlara berseň bolýar. Ýatlara berlen hamyrmaýa üýt-gemek bilen bolýar, ýa srylyp çöregiň gaçar, ýa-da güllär.

* * *

Rysgal adamynyň ömründe ýigidiň gapysyny ýedi gezek kakarmyş. Şo-laryň birini hem tutup bilmeş, gaýdyp gel-mez-miş, birini tutjak bolmaly. Eger birini tutup bilseň hem, «dep-seň, yranmaz» diýilýäni bolar.

* * *

Tamdyryň başynda çörek bişirilende, ilkinji çörekden özüň datman, ile hödür-lemeli däl. Rysgalyň gaýtmagy ahmalmyş.

* * *

Ir säher bilen puly birine bermeklik gowy görülmeýär. Rys-galyň gidermiş.

* * *

Çörek bişirip durkaň, ilki oňa bir suw berilýär, çalarak gyzaryp başlanda, gyzyl suwy berilýär. Soňra bolsa, goparyp,

suw sepe-lemeli. Oňa «sogap suwy» diýilýär.

* * *

Çörek bişirip durkaň, çörege sepeleýän suwuňdan içseň, sogap bolar. Ol perişde nazary düşen suwmuş.

* * *

Çörek bişireniňde, kiçijik kökeler etmelimiş. «Şonda çagaň bolar, köpelip gi-dersin» diýlip, yrym edilýär.

* * *

Myhman gelende öňünden duz-çörek bilen çykساň, mer-te-bäň artarmyş.

* * *

Iýlip-içilende saçagy ýeňse tarapda goý-maly däl.

* * *

Çörek almak üçin saçaga iki adam birden el uzatsa, myh-man gelermiş.

* * *

Naharlanyp otyrkaň, aýna seretseň, gör-kün gaçarmyş.

* * *

Iki adam birden okara-çemçä el uzatsa, oňat habara garaşy-bermelimiş.

* * *

Nahar iýlip bolnanda «doýdum» diýil-meýär. «Nahardan bol-dum», «Nesip edenden iýip bildik» diýmelimiş.

* * *

Myhman bilen iýip-içip otyrkaň, ol doýýança, nahardan çekilmeli däl. Eger myh-man-dan öň nahardan çekilseň, edep-siz-lik hasaplanylýar.

* * *

Tabagyň düýbünde az-owlak nahar galdyr-mak-lyk günä bolarmyş. Şeýtana paý goý-dugyň hasaplanylýar.

* * *

Goňşokara dadyrylanda, öňi bilen goňşa ibermeli. Ýöne ilki özüň dadyp, soňra iberilmeli.

* * *

Nahar iýlip bolnandan soň, tabagy ýala-maklyk sogap. Jen-neti syrдыgyň hasapla-narmyş. Tabagyň içinde nahar galsa-da, gyalaryna eliňi aýlamalymyş.

* * *

Ýatylýan jaýda saçak beýikde goýulmaly däl.

* * *

Saçagy depände götermeklik ýaraşmaz.

* * *

Çöregi syňragyň bilen döwmeklik külli günädir.

* * *

Nahar edinip otyrkaň, dawa-jenjel et-meli dälmiş. Dawa-jen-jel kyrk günki rysga-lyňa zeper ýetirermiş.

* * *

Nany oda söýäp, gyzdyp iýmeli dälmiş. Nan: «Meniň ýüzümi oda tutup ýylat-jak bolsalar, ozaly bilen öz ýüzlerini oda tutup görselerdi, onda meniň ýüzümi oda tutmazdylar» diýer-miş.

* * *

Saçagy boş goýmaly dälmiş, iň bol-man-da bir döwüm çörek bolmalymyş, ýogsam saçak gahatçylyga garaşarmyş.

* * *

Unaş bişirilip, gaýnap durka, gyzaryp köpürjikleýändir. Şo-ny üç gezek aýyr-ma-ly-myş.

* * *

Çöregiň üstünden ätlesen, rysgalyň ke-me-lermiş.

* * *

Anna günü kir ýuwsañ, döwletiň keme-lermiş.

* * *

Tamdyr çöregini pyçak bilen bölüş-di-rip kesmeli dälmiş.

* * *

Çöregi ýeke eliň bilen döwmek, bir eliň bilen äbermek, üs-tünden ätlemek, basmak günä hasaplanýar.

* * *

Ak zady (süzme-aýran çal, süýt) ýere dök-mek, üstünden bas-mak günädir.

* * *

Ýazda ýaba ilkinji suwlar gelip baş-landa, ýaba (suwa) duz sepseň, rysgal-bere-ket inermiş.

* * *

Hamyr syçrasa, öýe myhman gelermiş.

* * *

Ir turan rysgal paýlaşygyndan ýetdik paýyny alarmyş.

* * *

Ojaga, tamdyra münmek günä hasap-lanyl-ýar.

* * *

Hamyr ýugranyňda, çörek bişireniňde ýa-da toý tutanyňda iniň halal bolmalymyş.

* * *

Hamyr ýugranyňda: «Meň elim däl, ha-myra-suwa ökdeleň eli» diýip, hamyr ýugurmaga başlamaly. Hamyra duz atanyňda diňe ýagşy dilegler etmelimiş, şonda dilegleriň kabul bo-lar-myş.

* * *

Ertir bilen çörek bişirseň, dürtgüji ortadan urup başlamaly.

* * *

Öýleden soň çörek bişirseň, gyradan orta tarap dürtgüç urup

başlamaly.

* * *

Çörek bişirmek üçin hamyry bölenniňde, deň bölüp bil-me-seň, dostuňy-duşmanyňy tana-maýanlygyňdyr.

* * *

Hamyry ýugranyňda, hamyrçanagyň gyra-sy arassa bolmasa, gü-nä bolar.

* * *

Hamyry edilip bolnandan soň, hamyrçanak ýuwlan suwy aýak basmaz ýaly ýere dök-meli.

* * *

Döwen çöregiň bölegini goýsaň, rys-galyň kemeler.

Taýýarlan: Gurbanjemał YLYASOWA.

Halk döredijiligi we rowaýatlar